

entre la fonologia i la gramàtica — morfologia i sintaxi — la «Morphophonemics», afí a la morfonologia de Trubetzkoy, que estudia les modificacions sistemàtiques que experimenten els morfemes per motius fònics o morfològics (per exemple, -s, -os en el morfema que expressa el plural dels noms en català). És sabut que, d'acord amb la terminologia americana, les variants fonemàtiques s'anomenen *alofons*, i les variants morfològiques d'un mateix morfema, *alomorfs*.

En la impossibilitat de fer un estudi detallat de l'obra, aprofitem aquesta avinentesa per a remarcar la manca de contacte en les nostres latituds amb les tendències més modernes de la lingüística, sobretot l'americana. També és lamentable, però, el caràcter exageradament exclusivista d'aquesta darrera. Cal tenir en compte l'extraordinària transcendència que aquestes noves tendències han tingut als Estats Units en l'ensenyament de les llengües.

Josep ROCA i PONS

EMILIO PERUZZI: *Saggi di linguistica europea*. Salamanca, Instituto Antonio de Nebrija: Colegio Trilingüe de la Universidad (CSIC), 1958. 106 pàgs. («Tesis y Estudios Salmantinos», X.)

Els diversos estudis inclosos dins aquest volum es basen en el principi de la convergència de les llengües europees i en el fenomen de la progressiva formació d'un *lèxic europeu*, lloc comú de la lingüística contemporània. El tema és, per a qualsevol estudiós dels problemes de la llengua, i especialment per al romanista, realment apassionant; Emilio Peruzzi el tracta amb evident competència i amb notable proliferació de fonts, d'arguments i de comparances, que, sense deixar cap racó de l'àmbit europeu, s'estenen ben sovint als dominis asiàtics i, especialment, als americans. El llibre consta de dues parts, dedicades a l'uropeisme lingüístic i a l'uropeisme locucional. La primera, de caràcter introductori, glossa el fenomen des dels seus orígens i a través dels diversos trets del seu desenrotllament; la segona conté tres assaigs concrets sobre locucions que acusen un criteri o més d'uropeisme.

El concepte d'uropeisme lingüístic és analitzat, amb gran cura i precisió, com un tipus de comunitat de llengua cap al qual tendeixen, assolint un caràcter peculiar i unitari, els pobles de cultura europea, gràcies a llur parentiu de civilització accentuat i dirigit per les eficaces condicions de la vida contemporània. D'on, acudint, potser abusivament, a un terme oriünd de la geografia lingüística, Peruzzi es pot referir a la constitució i a la creixença d'un complex d'*isoglosses* que permeten de considerar els idiomes europeus com un grup ben definit, més enllà de llurs possibles diferències tipològiques i genealògiques, dins el camp d'una pura classificació cultural: un grup, en suma, capaç de delinear una Europa lingüística, és a dir, un tipus lingüístic europeu, tal com es pot assenyalar una cultura o una civilització europea. Aquesta evolució lingüística, bé que sembli l'estadi d'un llarg procés, és avui el resultat d'una general cosmopolitització de la vida, determinada per la velocitat del progrés, pel desenrotllament de la tècnica i de la ciència, per la revolució industrial, per l'incessant millorament de les comunicacions, per la interdependència de l'economia universal i per la socialització de la cultura. Com a exemples transparents del fenomen, Peruzzi descriu ací i allà la història de certs *prefixoides*, com *tele-*, *micro-*, *anti-*, els quals han tingut

una capacitat d'expansió i de valoració semàntica com hom no hauria pogut ni imaginar; el mateix ha succeït amb una sèrie de paraules, com *automobil*, *autonomia*, *fase*, *gratacels*, *entreviu i editorial*, o d'expressions, com *en caaena*, *en forma* i *cara a cara*.

Ens trobem així davant un joc de dades que arriben a constituir, d'una manera ràpida i extensiva, tipus inter- i super-idiomàtics, proveïts d'una mena d'estructuració i de vigència pròpies, i propensos a operar, com a trets mentals o espirituals de la massa, damunt l'esperit de qualsevol llengua, superant els límits tradicionals d'Europa. La fase inicial de l'uropeisme lingüístic en els temps moderns és, segons Peruzzi, d'origen essencialment anglo-francès; l'ha afavorit l'estil del *tecnicisme*. Però el principal centre d'irradiació de les formes més recents d'uropeisme es troba dins l'àrea anglo-americana, és a dir, dins l'àrea «più vasta e più importante della zona in cui è parlata una lingua che, oltre agli altri fattori che ne giustificano il predominio mondiale, ha anche il vantaggio di essere diffusa in tutti i continenti e di trovarsi in posizione intermedia fra i due moderni gruppi linguistici indoeuropei culturalmente più importanti: germanico e romanzo» (pàg. 18). L'americantització, en efecte, de la vida europea és una tendència del segle XX; els instruments que més secunden el procés de convergència lingüística envers els models americans són el cinema, la televisió i, especialment, la premsa. ¿A quins resultats, en un esdevenidor més o menys remot, pot conduir aquest moviment convergent dels idiomes europeus? Peruzzi, com a lingüista, s'absté, naturalment, de formular profecies a la manera, per exemple, de Stalin, el qual preveia, dins «l'època successiva a la victòria mundial del socialisme», la fusió de les llengües en una «comuna llengua internacional que, evidentment, no serà ni l'alemanya, ni la russa, ni l'anglesa, sinó una nova llengua, que haurà absorbit els millors elements de les llengües nacionals i de zona».

Dins l'uropeisme l'autor distingeix dos sentits, segons que sigui considerat com a estil o com a isoglossa. L'estil europeu ha creat, usant l'expressió de Spitzer, una *koiné semàntica*, gràcies a la qual el qui posseeix un idioma europeu posseeix semànticament qualsevol altre idioma europeu; l'estil, al seu torn, és format per isoglosses, amb llurs convergències de tipus morfològic i, especialment, lèxic i locucional. El cas es fa més vistent en les locucions figurades, l'uropeisme de les quals pot obeir a un criteri d'origen, de difusió o d'extensió. Tots tres punts de vista es donen en l'expressió *llàgrimes de cocodríl*; només el de la difusió — i potser el de l'origen —, en canvi, en una imatge com *son profunda*, pròpia també de llengües extraeuropees; el criteri de la sola difusió, en fi, es fa palès en una locució tan recent com *teló d'acer* (o *cortina de ferro*), que, gràcies al prestigi d'un eminent europeu, ultrapassa en el curs de poques hores els confins de l'Europa lingüística. Són tres exemples concrets per a cadascun dels tres casos que es poden presentar en la classificació dels europeïsmes.

L'estudi de les tres locucions esmentades, *crocodilî lacrimae*, *altus somnus* i *iron curtain*, forma els assaigs de la segona part del volum. L'extens estudi de *crocodilî lacrimae* és, sens dubte, un model de rigor filològic i d'erudició. Bé que Peruzzi no ha aconseguit d'escatir l'origen de la llegenda, n'analitza les llunyanes i vagues al·lusions en els textos de l'antiguitat greco-llatina; fixa el primer testimoni de les *llàgrimes* dins l'Orient cap al començ del segle V i es refereix a la possible popularitat de la faula que dona lloc durant el

segle XII a l'hàpax *κροκοδειλίξειν* 'cocodrilejar', acreditat per un manuscrit de Basilea, un derivat d'aspecte tan semblant, en cert sentit, amb la forma italiana *cocodrillismo* i amb l'accepció de *cocodrillo* en la parla periodística. Dins l'Occident, la llegenda de les llàgrimes del cocodril, bé que deu ésser molt més antiga, només floreja en el segle XII a través de textos de difusió paneuropea com les enciclopèdies i els bestiaris, el *Physiologus* o el *Speculum maius* de Vincent de Beauvais. Durant el segle XV la llegenda ja és un tòpic, i el sauri s'ha convertit en símbol de la hipocresia: *llàgrimes de cocodril* es fa aleshores sinònim de «llàgrimes d'hipòcrita». Peruzzi, servint-se d'un deversall de testimonis literaris, especialment italians, francesos, anglesos i alemanys, ens fa assistir a la formació i a la consolidació de l'europeisme.

Per manca, sens dubte, de documentació assequible, no n'addueix de les llengües de la Península Ibèrica. La mateixa llacuna s'observa en la història de la segona locució estudiada, *aitus somnus*. Bé que adaptat del gr. *παύς ὕπνος*, registrat per primera vegada dins un idilli pseudo-teocriteu, i del llat. *artus* (o *gravis*) *somnus*, l'europeisme *son profund*, que sembla nascut de la imatge del «sonno concepito come un profondo mare» (pàg. 89), no té potser un segur origen europeu — es troba també en àrab, turc, japonès i xinès —, però ho és per la manera com s'ha difós dins l'Europa lingüística moderna, mitjançant un calc dels models clàssics fet pels humanistes. Un caràcter distint ens l'ofereix, en fi, l'expressió angl. *iron curtain*, amb els seus equivalents europeus i extraeuropeus, que ha fet la volta al món en l'espai de poques hores i s'allunya de l'òrbita normal d'europeismes armats d'una tradició secular. Aquest exemple concret demostra com avui les convergències es poden establir, a diferència dels temps passats, quasi immediatament gracies als mitjans de comunicació; llur desaparició és també, de vegades, iulminant. Peruzzi esmenta els antecedents de la locució *teló d'acer* o *cortina de ferro*: referida a la U.R.S.S., es troba ja el 1930 dins un article de Lev Nikulin; la propaganda nazista l'emprà durant la segona guerra mundial; però la fortuna de la metàfora per a indicar la barrera entre l'est i l'oest d'Europa és deguda a un passatge del discurs que Churchill pronuncià a Fulton, Miss., el 5 de març de 1946. L'expressió, bé que no fecunda, ha produït els seus satèl·lits, com *cortina de bambú*, *cortina de seda* i, encunyat per la propaganda comunista, *cortina del dòlar*.

Aquests assaigs de Peruzzi són, no cal dir-ho, tan importants per llurs mèrits propis com pels camins que poden obrir als nostres investigadors en l'estudi d'aquests corrents lèxics europeus i dels resultats d'ordre morfològic o sintàctic que provoquen. Fóra interessant, d'altra banda, de rastrejar la presència de les locucions *llàgrimes de cocodril* i de *son profund*, amb llurs possibles variants, dins la nostra literatura antiga. Ens plau d'afegir que, dins l'àrea de les llengües romàniques, Peruzzi ha tingut compte de no oblidar mai les equivalències catalanes de les nombroses paraules i locucions estudiades, bé que les grafies són alguna vegada lleugerament defectuoses: ens sigui permès de corregir, per exemple, *micròfon*, *microscòpic* (pàg. 15, n. 22) o *metàllic* (pàg. 98); una negligència dona com a forma catalana el port. *telecomunicação* en lloc de *telecomunicació* (pàg. 9, n. 10); entre les convergències morfològiques, en fi, derivades del gr. *-ίξειν* > llat. *-izare*, *-idiare*, cal atorgar (pàg. 27) el doble català, tan viu, *-itzar*, *-ejar*.

Miquel Dolç.